

LYCKAN KOMMER, LYCKAN GÅR

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

De flesta svenskar känner säkert igen orden *Lyckan kommer, lyckan går*, men är möjligen osäkra på varifrån de kommer. Ändå har flertalet, särskilt i den äldre generationen, med stor säkerhet hört den många gånger – troligen redan innan de var riktigt medvetna om sin omvärld. Orden finns nämligen i den gamla barnabönen 'Gud som haver barnen kär'. Den är med i den svenska psalmboken som nummer 248 och används fortfarande ofta vid barndop.

Psalmen 'Gud som haver barnen kär' saknar författare. I psalmboken anges endast att ursprunget är en gammal svensk bön för barn, tryckt första gången 1780. Psalmerna uttrycker en önskan om ett slags världslig trygghet för barn som är utsatta för hot och faror. I en äldre version var slutraden också 'den Gud älskar lyckan får', senare ändrad till 'Du förbliver Fader vår'. Också i arbetarförfattaren Martin Kochs kärleksdikt *Lyckan*, utgiven 1929, är den näst sista raden 'lyckan kommer, lyckan går', men där är slutraden 'den som du älskar lyckan får'.

De två exemplen ger två olika bilder av vad lycka står för. I barnabönen är det närmast fråga om yttre framgång, i Kochs dikt en inre känsla av välbefinnande eller trygghet. Samma betydelseskilnader finner vi även för uppslagsordet lycka i Svenska Akademiens ordbok (SAOB). Ordspråket Lyckan står den djärve bi – dokumenterat på svenska 1621 men ytterst en latinsk sentens – betonar yttre framgång. Likartad innebörd har uttryck som 'jordisk lycka' eller att vara lyckosam och i bakgrunden finns här det latinska ordet för lycka – *fortuna*. Men det finns även tidiga språkliga belägg för lycka i betydelsen lyckokänsla, ofta i sammansättningen 'lycka och salighet' (Laurentius Petri, 1561). Samma innebörd har lycka i andra sammansättningar som moderslycka eller familjelycka. Cynikern Voltaire talade dock om lyckan som illusion i motsats till lidandet som var verklighet.

Om vi tänker uttryck där lycka förekommer upptäcker man snart att de i flertalet fall kan föras tillbaka till dessa två huvudbetydelser.¹ Det handlar således å ena sidan om en materiell lycka och å andra sidan om en immateriell. I många språkliga uttryck finns det dessutom en spänning mellan de två. Med jordiskt gods är lyckan inte alltid förenad, står det i en formulering från 1839, men i en ännu äldre formulering från 1780 står det att 'en lyckans nyck blir ofta orsak till vår verkliga lycksalighet' (SAOB). Många språkliga formuleringar antyder snarast en motsättning mellan materiell och immateriell lycka.

Ett annat sätt att uttrycka denna distinktion är att tala om lycka som njutning eller som måluppfyllelse. I det förstnämnda fallet är lycka ögonblicklig och emotionell, i det senare fallet mer rationellt byggd på en bedömning av om man nått

sina mål; känsloupplevelse och hedonism kontra förnuft och kognition (Lind 2005:33).

Frågan om förhållandet mellan materiellt och immateriellt ligger mycket nära en klassisk problemställning i samhällsforskningen – relationen mellan välbefinnande och ekonomiska tillgångar. Det gäller både på individ- och på samhällsnivå: är genomsnittet för lycka högre bland allmänheten i rika länder än i fattiga och är rika människor lyckligare än fattiga (Klein 2005:254ff)? Under de senaste åren har intresset för att förstå vad lycka är vuxit starkt bland samhällsforskare. Ekonomer har sökt samband mellan ekonomi och välbefinnande, sociologer och statsvetare förhållandet mellan social välfärd och individuell lycka (jfr Layard 2005 och Lind 2005).

Intressanta aspekter på sådana samband kan även hämtas från olika slag av språkliga uttryck. Ord som lyckomoral eller lycksökare ger en antydning om skepsis till den materiella lyckan och en idealiseringen av den lyckliga fattigdomen. Ett annat perspektiv är att lycka, ofta i betydelsen materiella tillgångar, är kortvarig. Det finns många belägg från 1600-talet och framåt på uttryck som 'Hastigt vänder lyckan sitt spel' (1620) eller 'Lyckan är inget att lita på' (1665). Att den jordiska lyckan snart förgår är ett vanligt tema i många psalmer, liksom det också är i den gamla barnabönen: lyckan kommer, lyckan går.

Att lyckan kommer och går kan också utläsas av opinionslägets förändringar. Sedan SOM-institutet började sina årliga mätningar av svenskars syn på sin situation och på samhället i stort har vi noterat många svängningar. Boktitlar som 'Ett missnöjt folk' (1996), 'Ljusnande framtid' (1998) eller 'Land, Du välsignade?' (2001) reflekterar sådan skillnader i stämningsslägen. De tendenser vi tyckt oss se i den svenska opinionen år 2004 är däremot inte entydiga. Tvärtom finns det mönster som pekar åt mycket olika håll. Titeln på årets bok indikerar att det pågår en opinionssvängning men att dess riktning är oklar. Vinnare eller förlorare kan ännu inte utses.

De splittrade tendenserna återkommer på flera olika områden. Förtroendet för de politiska institutionerna vänder åter nedåt efter flera år av uppgång, medan medieförtroendet bryter en nedåtgående trend. Stödet för offentlig sektor har gått ned något samtidigt som många känner oro för den offentliga servicen i framtiden. Vi vet från snart tjugo års SOM-mätningar att opinioner kan skapas snabbt även om mönstren till en början kan vara mångtydiga. Det är därför nödvändigt att alltid pröva motbilder och ställa frågor hur en kortsiktiga opinion förhåller sig till långsiktiga trender. Det är sådant som är vägledande för oss som sysslar med surveyundersökningar och varje år ställer frågor till medborgarna.

I detta inledande kapitel gäller frågan de övergripande tendenserna. På samma sätt som tidigare år (t ex Holmberg och Weibull 2003, 2004) gör vi det genom att lyfta fram och kommentera ett antal exempel på trender som på ett översiktligt sätt speglar förändringstendenser i politik och samhälle hösten 2004 – mot bakgrund av opinionsutvecklingen i Sverige under de gångna arton åren.

Dessutom har vi för första gången i SOM:s historia mätt just lycka. På en skala har svarspersonerna i årets undersökning fått ange sin subjektiva lycka. Det ger oss en möjlighet att se närmare på hur förhållandet mellan lycka och olika andra egen-

skaper – som ekonomisk situation, livsstil och politiska ideal – ser ut i dagens Sverige, i varje fall enligt den svenska opinionen 2004.

Samhällsproblem kommer och går

De senaste årens dominerande frågor på medborgaragendan är alla på väg nedåt. Det gäller såväl vården som omsorgen och skolan. Vård, omsorg, skola är visserligen fortfarande högt placerade på dagordningen men andelen människor som anger dem som viktiga frågor/problem är lägre 2004 än den varit sedan slutet av 1990-talet. Resultaten bygger på en öppen enkätfråga där svarspersonerna kunde ange upp till tre frågor/problem; i genomsnitt utpekade varje svarande två områden och hela 80 procent angav åtminstone någon samhällsfråga/problem (se tabell 1).

De frågor som är på väg upp på dagordningen är främst sysselsättningen och men också lag&ordning. Frågeområden som befinner sig mot mitten av rangordningen men som inte uppvisar några trender varken upp eller ned är Sveriges ekonomi, miljön, skatterna och invandrapolitiken. EU/EMU och kärnkraften, som i debatten är klart politiserade är mycket lågt placerade på medborgaragendan. De är inte heta just nu, åtminstone inte bland väljarna.

Utrikesfrågor brukar som regel hamna lågt på medborgarnas lista över viktiga frågor/problem (Petersson 1982). Det gäller också 2004. Endast 3 procent av svarspersonerna nämnde något kring terrorism, försvar, säkerhet eller överhuvudtaget något internationellt som ett problem. Till bilden hör då att enkätfrågan gäller viktiga frågor/problem i *Sverige*, vilket förutsätter att det nämna problemet bör ha relevans för Sverige. Det är säkert en förklaring till att utrikes/internationella frågor sällan nämns. Vi har hittills varit lyckligt förskonade från krig och internationell terror. Hade frågan ställts 1709 eller 1809 hade resultaten säkert blivit mycket anorlunda. Då hade Sverige stora problem utrikes. Det har vi inte idag.

När vi explicit – och utan att nämna Sverige i frågan – ber svarspersonerna att ta ställning till i vad mån de känner oro för ett antal nationella såväl som internationella utvecklingstendenser visar det sig inte oväntat att frågor som terrorism hamnar högt på listan. Bland de fenomen vi frågade om 2004 upplevdes terrorism i själva verket som det mest oroande, tätt följt av organiserad brottslighet och miljöförstöring. Oron för terrorn är dock inte lika stor som 2001 efter septemberattacken i USA eller 1986 efter mordet på Olof Palme. Längre ned på rangordningen hamnar förändringar i jordens klimat och religiösa motsättningar. Och än längre ned kommer ekonomisk kris och ett ökat antal flyktingar tillsammans med en ökad alkoholkonsumtion (se tabell 2). Bland alla de företeelser som vi frågar om i orosbatteriet är det ingen som uppvisar sitt högsta värde 2004. Alla orossiffror är antingen i huvudsak stabila eller lägre än de varit tidigare. Samhälleliga frågor, framtidsfrågor oroar mindre idag än under slutet på 1900-talet. Det gäller så disparata områden som miljön, arbetslösheten, ekonomin, flyktingfrågan, fattigdomen i tredje världen och läget i Ryssland.

Tabell 1 Svenskarnas viktigaste frågor 1987 – 2004 (procent)

Fråga: "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/ samhällsproblem."

Fråga	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sjukvård	14	21	22	24	20	19	22	18	15	25	35	30	41	39	41	40	43	33
Sysselsättning	15	6	2	7	39	49	59	58	51	42	50	51	28	14	14	14	14	20
Pensioner/äldrevärd	10	10	16	13	16	14	16	12	10	17	19	15	21	23	22	24	21	19
Utbildning	12	9	12	10	11	9	4	8	7	10	22	34	36	35	37	32	23	18
Lag och ordning	20	13	38	11	15	8	9	11	25	14	13	15	16	15	12	12	17	18
Invandring/flyktingfrågor	7	8	11	14	13	19	25	12	14	13	10	8	13	12	13	19	11	11
Sveriges ekonomi	8	10	9	32	24	39	29	32	24	10	7	9	7	6	9	10	11	9
Socialpolitik	3	5	3	6	9	7	5	6	6	7	4	17	6	7	6	6	9	8
Skatter	7	9	14	13	6	3	2	3	2	4	6	7	5	8	7	7	6	7
Miljö	48	62	46	32	38	19	17	20	27	10	10	9	11	9	9	10	6	7
Familj/barnomsorg	6	9	8	8	7	8	9	6	4	6	7	7	5	7	6	7	7	6
Religion/moral	1	4	3	2	2	2	1	2	3	5	2	2	3	4	4	4	5	4
EU/EMU	1	3	3	7	6	11	9	15	7	3	3	4	3	4	3	3	7	3
Offentlig sektor/privatiseringar	3	2	2	4	2	3	2	2	3	7	2	2	2	2	1	1	4	1
Infrastruktur/kommunikationer	1	1	1	2	1	0	0	1	0	0	1	1	1	2	2	2	1	1
Jordbruks- regionalpolitik	2	2	2	1	3	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	2	2	1
Energi/kärnkraft	7	6	8	11	1	2	2	1	2	2	2	2	0	1	1	1	1	1
Antal svarande	1672	1642	1578	1582	1573	1889	1557	1704	1707	1779	1754	3561	3503	3546	3638	3606	3675	3612

Kommentar: Samtliga personer som besvarat enkäten ingår i procentbasen.

Tabell 2 Vad oroar svenska folket? Andel som svarar "mycket oroande" (procent)

Fråga: "Om Du ser till läget i dag, vad upplever Du själv som mest oroande inför framtiden?"

	1986	1988	1991	1993	1994	1996	2000	2001	2002	2003	2004	Max
Miljöförstöring	72	-	58	51	50	56	38	38	43	50	47	72
Stor arbetslöshet	-	-	56	60	48	68	17	25	38	40	-	68
Terrorism	64	51	39	31	28	38	27	59	41	52	51	64
Ny nazism	-	-	-	-	-	-	56	54	54	57	-	57
Organiserad brottslighet	-	-	-	-	-	-	-	45	47	56	49	56
De militära rustningarna	52	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52
Förändringar i jordens klimat	-	-	-	-	-	-	-	37	39	40	36	40
Ekonomisk kris	-	-	39	37	30	29	9	17	24	23	17	39
Ökat antal flyktingar	-	-	-	38	30	29	17	20	27	28	20	38
Fattigdomen i tredje världen	-	-	-	-	-	37	37	35	33	-	-	37
Ett nytt världskrig	-	-	-	-	-	-	-	34	26	-	-	34
Situationen i Ryssland	-	-	-	31	22	18	12	-	-	-	-	31
Religiösa motsättningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	28
Befolkningsökningen	18	28	-	-	-	-	-	-	-	-	9	28
Motsättningarna mellan rika och fattiga länder	27	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27
Militära konflikter	-	-	25	25	19	-	-	-	-	-	-	25
Risken för ett stormaktskrig	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Ökad alkoholkonsumtion	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	23
Militanta veganer	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	19
U-båtskränkningarna	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Företagens globalisering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	16
Motorcykelgång	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	15

Källa: Riks-SOM-undersökningen

Kommentar: 1986-1993 ställdes frågan specifikt om "läget i världen i dag". Övriga svarsalternativ är "ganska oroande", "inte särskilt oroande", "inte alls oroande". Procentbasen har beräknats bland dem som svarat på åtminstone någon delfråga.

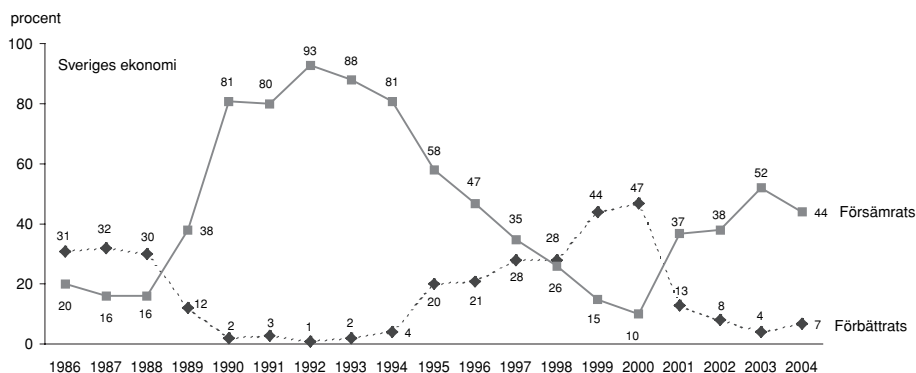
När det gäller arbetslöshet bör man dock lägga märke till att andelen personer som oroar sig har ökat under snare år, från låga 17 procent år 2000 till 40 procent 2003. Som högst var oron för arbetslöshet år 1996 med en andel på 68 procent.² Svaren återspeglar i hög grad den ekonomiska konjunkturen.

Två företeelser som ligger högt på oroslistan har vi inga långa tidsserier för. Det gäller nynazism och organiserad brottslighet. De år vi har mätt dem har de legat stabilt högt. Slutsatsen som kan dras av SOMs orosmätningar är alltså att svenska folkets oro för olika framtidsfrågor inte är på väg upp. Den är stabil eller möjligen på väg ned.

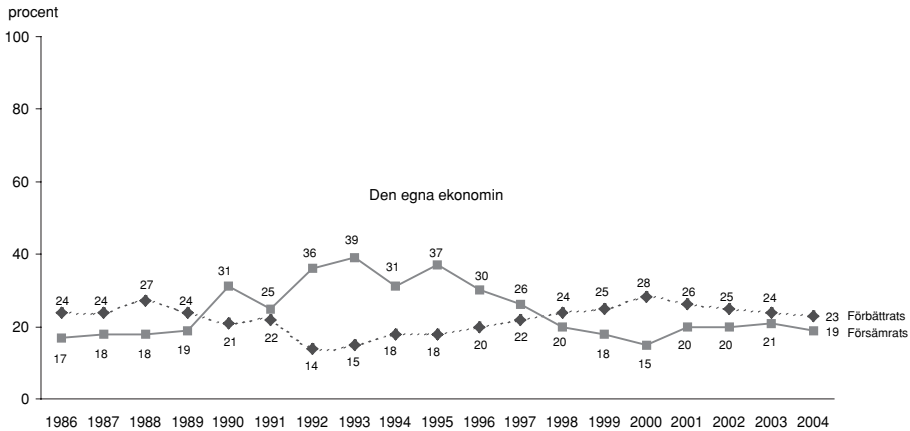
Den ekonomiska lyckan kommer?

SOM-institutet har mätt svenska folkets bedömningar av hur den egna ekonomin och Sveriges utvecklas sedan 1986. Siffrorna var övervägande positiva under slutet av 1980-talet, mycket dystra under 1990-talets första år, som allra mest ljusa år 2000 och mörkare igen därefter. Svängningarna i resultaten är mycket större för bedömningarna av Sveriges ekonomi än för den egna, men båda kurvorna följs väl åt. Svarspersonerna bedömde utvecklingen för såväl den egna ekonomin som för Sverige som mest positiv vid millennieskiftet år 2000. Då var svenska folket som mest lyckligt över ekonomin. Sedan dess har det gått utför, men inte helt tillbaka till de mycket negativa bedömningarna från början av 1990-talet. Och i den senaste mätningen 2004 ser det ut som de nedåtgående kurvorna vänt något uppåt igen, åtminstone för bedömningen av Sveriges ekonomi.

Figur 1 a Allmänhetens bedömning av hur den svenska ekonomin har utvecklats under det senaste året: andel som anser att ekonomin har förbättrats respektive försämrats 1986-2004 (procent)

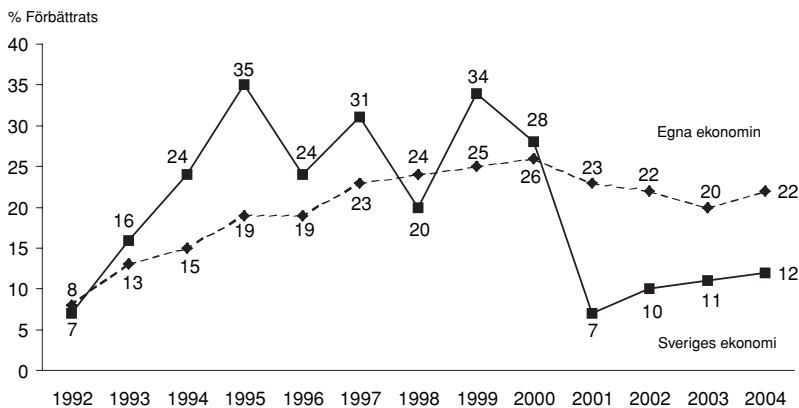

Figur 1 b Allmänhetens bedömning av hur den egna ekonomiska situationen har utvecklats under det senaste året: andel som anser att ekonomin har förbättrats respektive försämrats 1986-2004 (procent)

Svenska folkets framtidstro när det gäller ekonomin toppade också åren strax före millennieskiftet (tron på Sveriges ekonomi) eller exakt år 2000 (tron på den egna ekonomin). Därefter har bedömningarna av den egna ekonomins framtid hållit sig någorlunda höga med endast en svag tendens till nedgång. Tron på Sveriges ekonomiska utveckling har däremot sjunkit ned mot samma låga nivåer som i början av 1990-talet. Lägst var framtidstron 2001. En viss uppgång kan spåras sedan dess.

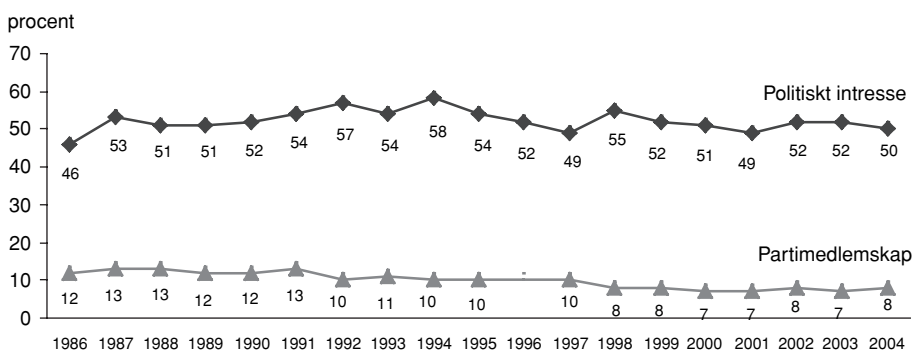
Figur 1 c Optimister när det gäller Sveriges respektive den egna ekonomins framtid (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som svarat "förbättrats" på frågan om Sveriges respektive den egna ekonomins utveckling de närmaste 12 månaderna.

När det gäller förhoppningarna om den egna ekonomin är alltså svenska folket fortsatt relativt optimistiskt. Det är fler som tror på bättre tider (22 procent) än på sämre tider (14 procent). När det däremot gäller Sveriges ekonomi är det tvärtom – fler tror på sämre tider (37 procent). Endast 12 procent tror på bättre tider (se figur 1 c). Många är optimistiska när det gäller den egna ekonomin men pessimistiska när det gäller Sveriges ekonomiska framtid. Den ekonomiska lycka kommer att undfågnas en själv men inte Sverige; båten sjunker men jag kommer att klara mig.

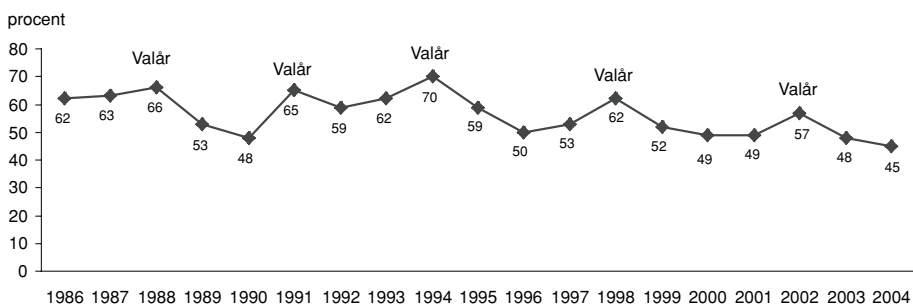
Figur 2 a Andel som uppger sig vara mycket eller ganska intresserade av politik och andel som är medlem i något politiskt parti (procent)

Kommentar: Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen

Figur 2 b Grad av partiövertygelse (procent)

Fråga: (Ställdes till dem som angett vilket parti de tycker bäst om idag). ”Anser Du Dig vara en övertygad anhängare av detta parti?”

Kommentar: Resultaten visar andelen personer som svarat mycket eller något övertygad. Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Något nedåt för partierna

Partierna fortsätter att tappa i uppslutning och engagemang. Andelen partimedlemmar går långsiktigt ned, även om siffrorna varit stabila i SOMs mätningar de senaste fem-sex åren. Väljarnas grad av partiövertygelse – andelen svars personer som uttrycker en övertygelse i partisympatierna – sjunker också långsamt. Resultatet för år 2004 är det lägsta vi någonsin uppmätt i SOM. Mönstret i nedgången följer fortsatt en elektoral cykel – partiövertygelsen stiger något valår för att sedan ånyo minska. I en partibaserad demokrati som den svenska är det något hoppfullt för politiken att väljarnas uppskattning av partierna tenderar att vara som högst när väljarna kommer som mest i kontakt med dem. Mönstret gäller dock enbart riksdagsval. Den elektorala cykeln fungerar inte när det är folkomröstning (2003) eller EUP-val (1995, 1999; 2004). Partiövertygelsen ökade inte vid dessa tillfällen. Lite tankeväckande är naturligtvis detta resultat när det gäller Europavalen. De positiva sentimenten för partierna stärks inte när de agerar i EUP-val.

Partierna tappar alltså något. Någon motsvarande trend när det mer allmänt gäller intresset för politik kan dock inte spåras lika enkelt. SOMs siffror över andelen medborgare som uttrycker ett mycket eller ganska stort intresse för politik har varit förhållandevis stabila ända sedan sent 1980-tal – kring 50 procent. Högst var intresset under den ekonomiska krisen i början av nittiotalet och vid valet 1998. Idag är intresset något lägre.

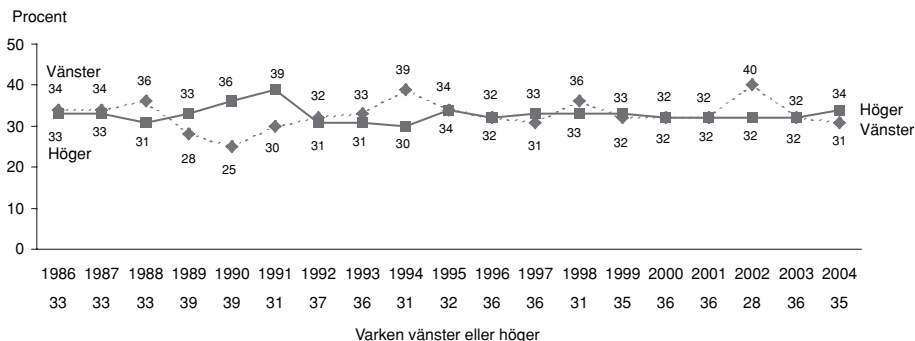
Intresset för politik är i stor utsträckning knutet till den nationella dagordningen. Ett vidare fenomen är intresset för samhällsfrågor. För att få en belysning av det vidare samhällsintresset undersökte vi i SOM 2004 även allmänhetens intresse för samhällsfrågor. Det visade sig då att andelen personer som uppger att de är intresserade av samhällsfrågor är större än andelen som indikerar ett intresse för politik. När det gäller samhällsfrågor anger 17 respektive 56 procent ett mycket stort eller ett ganska stort intresse. Motsvarande siffror för politiskt intresse är lägre, 12 respektive 40 procent. Tillskottet i intresse när frågan gäller samhällsfrågor är speciellt tydligt bland kvinnor och bland unga.

Svag högervind

Få saker är så viktiga för svenskt väljarbeteende som människors ideologiska självförståelse – om man står till vänster, i mitten eller till höger. Människor som placerar sig till vänster röstar till cirka 95 procent på ett parti till vänster. Samma sak gäller bland människor som uppfattar sig som ideologiskt till höger. De röstar till cirka 95 procent på något borgerligt parti till höger (Holmberg, 2001). Det är bland personer i mitten som rösterna kan gå till båda blocken, och det är där tveksamma och bytesbenägna väljare i första hand finns. De finns sällan ute på de ideologiska flankerna. Resultaten i figur 3 visar att det som alltid är mycket jämt mellan de ideologiska vänster- och högerblocken i Sverige. I den senaste mätningen 2004 har högernsida en liten ledning. En svag högervind är skönjbar.

Figur 3 Ideologisk vänster-högerplacering (procent)

Fråga: ”Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högreskala. Var någonstans skulle Du placera Dig själv på en sådan vänster-högreskala?”

Kommentar: Resultaten visar andelen som uppgivit att de är klart eller något till vänster respektive klart eller något till höger, eller angivit att de är ”varken vänster eller höger”. Personer som ej besvarat frågan är ej medtagna i analysen. De utgör omkring 3 – 5 procent av svarspersonerna genom åren.

Ett närmare studium av kurvorna visar att det precis som när det gäller partiövertygelse finns en valårscykel när det gäller vänster-högervindar. Och den cykeln gynnar vänstern. Andelen väljare som placerar sig till vänster tenderar att öka valår. Det har inträffat i alla valår vi har undersökt – 1988, 1991, 1994, 1998 och 2002. Ett motsvarande mönster att andelen socialdemokratiska sympatisörer ökar under valår kan man finna för valen 1991, 1998 och 2002, men inte för valen 1988 och 1994. Det sistnämnda valet var socialdemokraterna dock inte ett regeringsparti utan ett oppositionsparti, och stora oppositionspartier har en tendens att tappa röster under valår. Det har moderaterna fått känna på flera gånger, exempelvis 1998 och 2002.

En övervikt för den ideologiska högern och för den borgerliga alliansen år 2005 är med andra ord ingen garanti för en alliansseger i valet 2006. Den ideologiska vänstern och socialdemokraterna har tidigare visat att de kan komma igen starkt under valår.

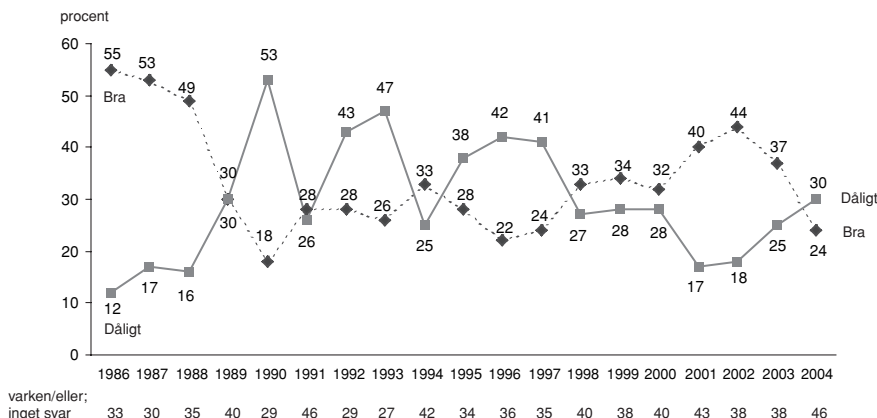
Regeringen uppskattas mindre

Val innehåller alltid ett element av ansvarsutkrävande. Och då står regeringen i centrum. Har den skött sig bra eller dåligt? Väjlare som är missnöjd med hur en regering sköter sitt arbete har en stark tendens att bestraffa regeringen och istället

rösta på något oppositionsparti. Resultaten i figur 4 är därför en varningssignal för socialdemokraterna. Regeringens Job Performance bedöms övervägande negativt 2004. Trenden mot en mer kritisk bedömning har funnits några år men nu har den negativa bedömningen tagit överhanden för första gången sedan 1997.

Figur 4 Bedömning av hur regeringen sköter sitt arbete (procent)

Fråga: ”Hur tycker Du regeringen sköter sin uppgift?”

Kommentar: Procentbasen utgörs av samtliga svarspersoner.

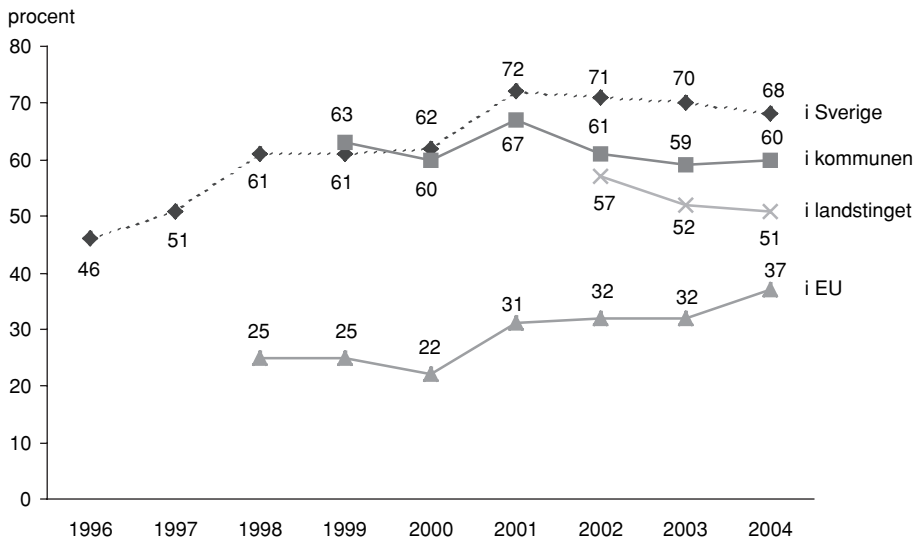
Andelen väljare som gör en negativ värdering av regeringens arbete (30 procent) är dock än så länge inte lika hög som den var 1997 (41 procent) inför Göran Perssons förlustval 1998 eller 1993 (47 procent) inför Carl Bildts förlustval 1994 eller 1990 (53 procent) inför Ingvar Carlssons förlustval 1991. Om de negativa siffrorna för regeringens arbete stiger ytterligare i höjden blir det svårt för socialdemokraterna att klara av valet 2006. Negativa siffror upp emot 40 procent eller högre året innan ett val har hittills inneburit stora tapp för regeringen i det efterföljande valet.

Svensk demokrati fungerar

Uppskattningen av hur bra eller dåligt svensk demokrati fungerar påverkas än så länge inte av människors minskande stöd till de politiska partierna eller av de kort-siktiga bedömningarna av hur regeringen sköter sig. Andelen svenskar som anger att de är mycket eller ganska nöjda med hur svensk demokrati fungerar är fortsatt hög och bland den högsta inom EU. Sedan toppåret 2001, när mätningen gjordes strax efter terrorattacken i USA, har siffrorna sjunkit något, dock inte tillbaka till de lägre nivåerna som uppmättes under slutet av 1990-talet (Figur 5).

Figur 5 Nöjd med hur demokratin fungerar (procent)

Fråga: ”På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:?”

Kommentar: Resultaten visar andel som svarar *mycket* eller *ganska nöjd*. Övriga svarsalternativ är inte särskilt nöjd och inte alls nöjd. Personer som besvarat frågan ingår i procentbasen.

Bedömningen av hur väl den kommunala eller regionala demokratin fungerar är också klart positiv, men inte lika positiv som bedömningen av den nationella nivån. Minst uppskattning får EUs demokrati med klart lägre andelar som uttrycker att de är nöjda med hur den fungerar; dock med en klart uppåtgående trend. Svenska folket är inte lika negativt till EU-demokratin idag som det var i slutet på 1990-talet när vi påbörjade våra mätningar.

Lyckan går från Persson men kommer till Reinfeldt?

Göran Persson började sin partiledarkarriär med svaga popularitets-siffror. Uppskattningen av hans person var mycket låg med fler människor som uttryckte ogillande än som uttryckte gillande. I SOMs mätningar på en skala mellan +50 (gillar) till -50 (ogillar) hade Persson minussiffror i genomsnitt de första åren bland samtliga svars-personer. Även bland s-sympatisörer hade han svaga siffror med värden kring +15/+20. Sedan kom terrorattacken i USA, ordförandeskapet i EU, en bättre ekonomi och en mjukare profil i många populära TV-program. Göran Perssons popularitet steg till klara plussiffror. I valet 2002 var han den partiledare som hade bäst

siffror av alla partiledare bland samtliga väljare. Bland det egna partiets väljare fanns det dock 2002 flera andra partiledare som hade större popularitet, även om också Perssons siffror blivit klart bättre bland s-väljare.

Framgången 2002 höll inte i sig. Redan 2003 började Perssons popularitetssiffror sjunka och den trenden fortsätter 2004. Göran Persson är tillbaka till genomsnittliga minussiffror igen, dock inte så lågt som åren 1996-2000. Och han har också tappat klart bland s-sympatisörer. Fortsätter utvecklingen riskerar Persson att bli ett sänke för socialdemokraterna. Alltså en partiledare som inte drar väljare till partiet utan snarare stöter bort väljare. En sådan svag tendens fanns i valet 1998 (Holmberg 2000). Frågan är vad som händer 2006.

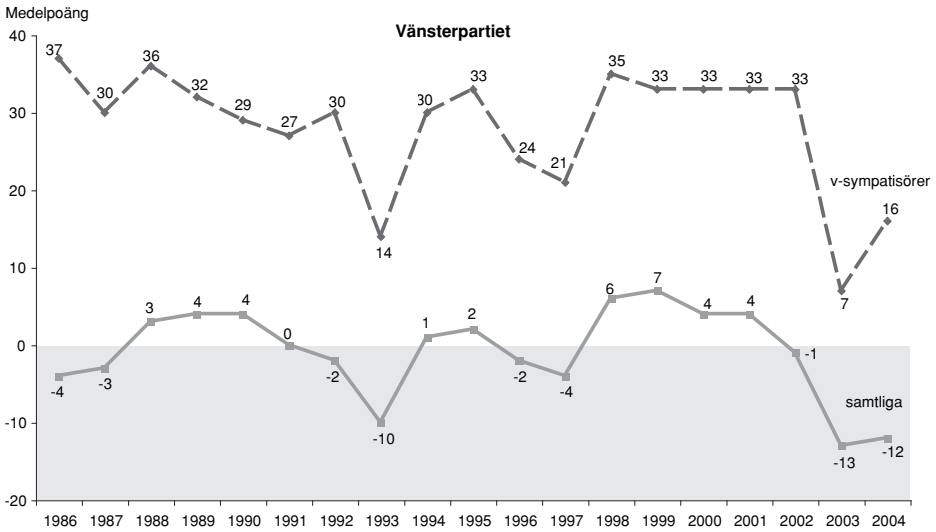
Men Göran Persson är inte den ende partiledare som uppvisar vikande popularitetssiffror eller röner dålig uppskattning. Det gäller alla svenska partiledare utom Fredrik Reinfeldt. Vänsterpartiets Ohly har bättre siffror än Ulla Hoffman, som har bottenrekordet i låg popularitet i SOM-mätningarna, men inte mycket bättre. Lars Ohly har gjort en lika svag start popularitetsmässigt som en gång Gudrun Schyman gjorde. Centerpartiets Maud Olofsson tappar i popularitet för tredje året i rad och är nu nere på minussiffror bland samtliga väljare. Folkpartiets Lars Leijonborg är på väg tillbaka till sina tidigare svaga siffror. I mätningen 2004 återfinns han ånyo på minussidan bland samtliga svars personer. Kristdemokraternas nye partiledare Göran Hägglund har fått en svår start och är långt mindre uppskattad av kd:s väljare än Alf Svensson. Bland samtliga väljare är han också mindre populär än Alf Svensson var i slutet av sin karriär, men ungefär lika impopulär som Svensson var tidigare innan det stora genombrottet kring valet 1998. Miljöpartiets bägge språkrör har båda tappat i uppskattning framförallt bland väljare utanför miljöpartiets egna led. Maria Wetterstrand har marginellt bättre siffror än Peter Eriksson.³

Fredrik Reinfeldt är idag den ende svenske partiledaren med genomsnittsuppskattning på plussidan bland samtliga väljare och som dessutom är på uppgång. Resultatet var +1 2003 och +3 2004. Reinfeldt är också den partiledare som är mest uppskattad bland det egna partiets sympatisörer. Men han har endast marginellt bättre siffror (+29) än tvåan Maud Olofsson (+28). Svagast siffror när det gäller popularitet bland egna anhängare har Lars Ohly med låga +16.

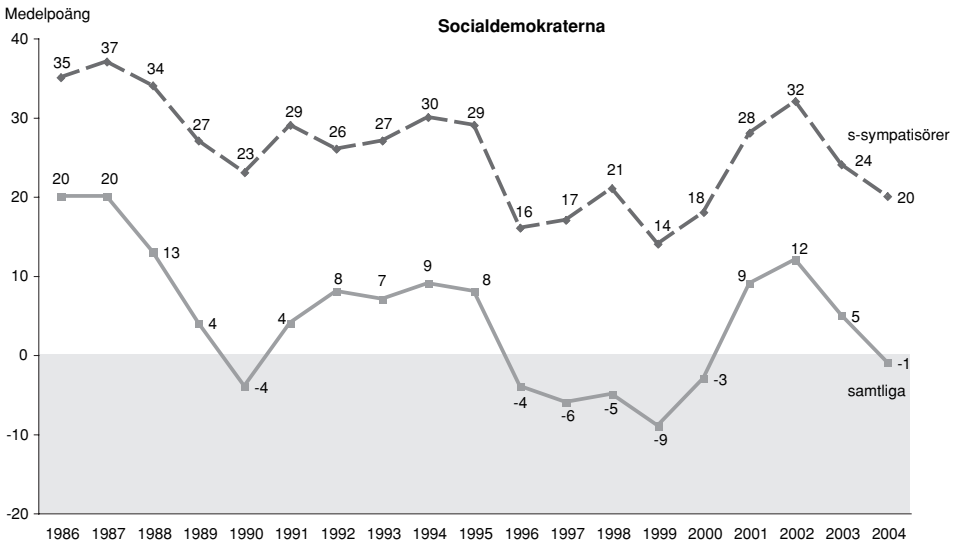
Populära partiledare kan vinna röster åt sitt parti, liksom impopulära partiledare kan stöta bort potentiella väljare. Forskningen har dock demonstrerat att effekterna oftast är begränsade. Partiledarnas betydelse för valresultaten är inte på långt när så stor som media tror (Holmberg och Oscarsson 2004).

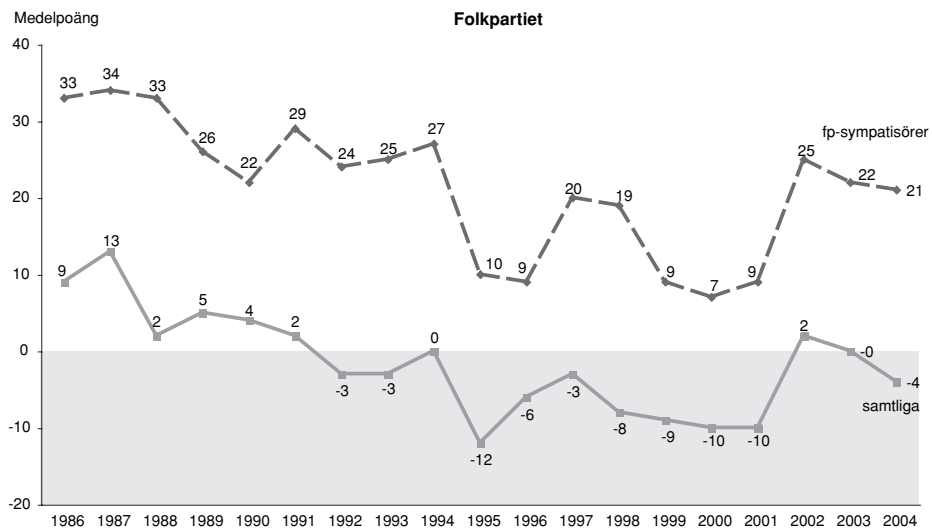
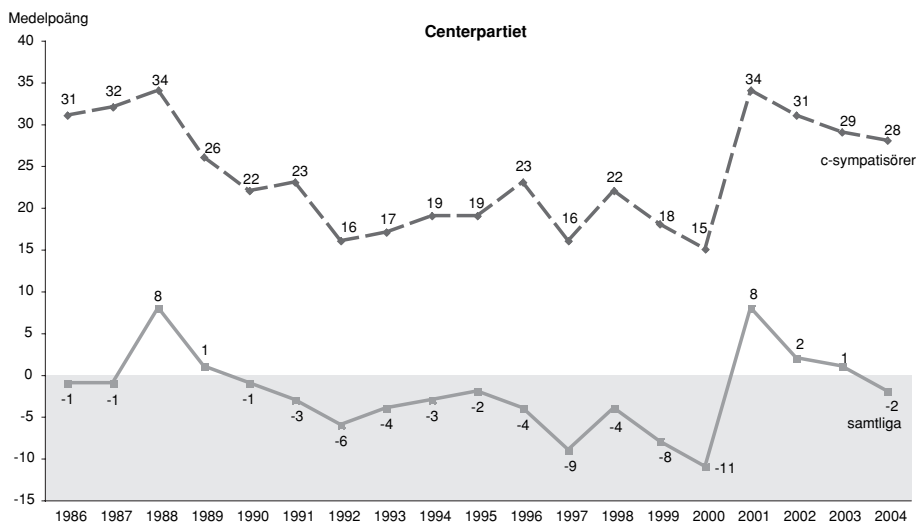
Ett användbart mått på partiledares eventuella förmåga att värva röster får vi om vi jämför partiledarnas popularitet med det egna partiets. En partiledare som inte är mer uppskattad än sitt parti drar knappast några extra röster. En partiledare som skall fungera som dragplåster bör vara mer populär än sitt parti, inte mindre populär. I SOM-undersökningarna mäter vi partiledarnas och partiernas popularitet på samma typ av gillar-ogillar skala. Det möjliggör jämförelser.

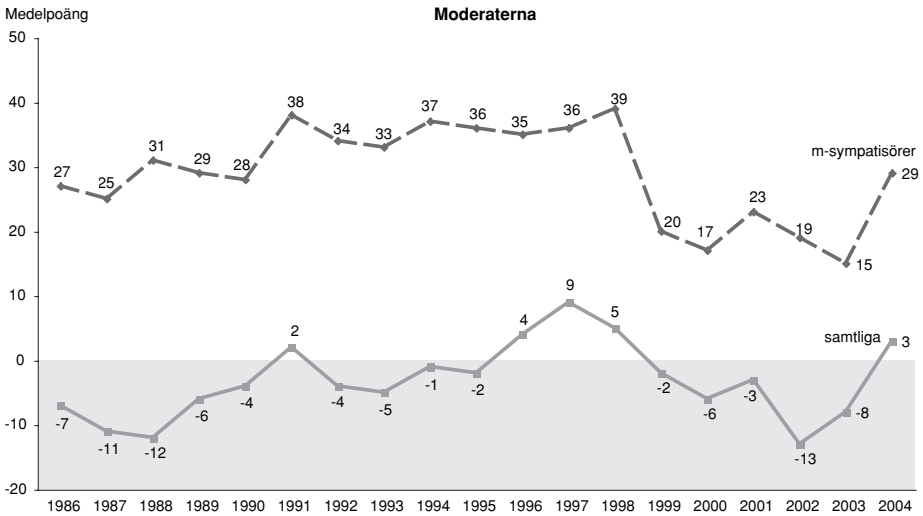
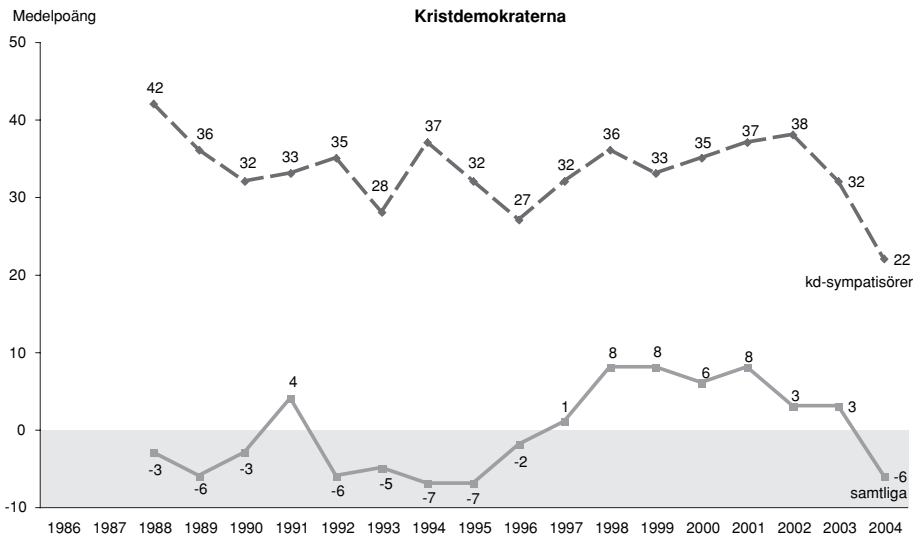
Figur 6 Partiedarpopularitet 1986-2004 (medeltal)

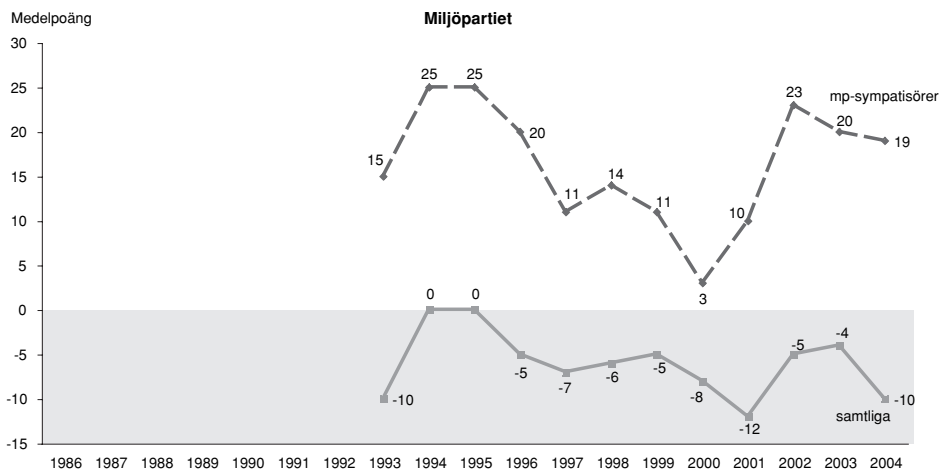
Kommentar: Mätningen 2003 gäller för Ulla Hoffman.

Kommentar: Mätningen 2003 gäller för Bo Lundgren. Resultaten för Fredrik Reinfeldt 2003 är 1 för samtliga och 23 för m-sympatisörer.

Kommentar: Resultaten gäller för mp:s manliga språkrör t o m 1997. Därefter är resultaten sammanvägda för kvinnliga och manliga språkrör.

Resultat för kvinnliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mp-sympatisörer	+4	+3	+6	+10	+24	+24	+20
samtliga	-7	-4	-8	-12	-4	-2	-9
Resultat för manliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mp-sympatisörer	+23	+19	-0	+10	+21	+15	+17
samtliga	-5	-5	-8	-11	-5	-5	-10

År 2004 fanns inte någon partiledare som var mer uppskattad än sitt parti bland det egna partiets sympatisörer. Reinfeldt och Olofsson kom närmast men nådde inte ända fram (Tabell 3). Fredrik Reinfeldt kan alltså inte ännu stoltsera med titeln potentiellt dragplåster för det egna partiet. Överhuvudtaget har vi få exempel på svenska partiledare som varit mer gillade bland egna väljare än det egna partiet. Det vanliga i Sverige är att vi fortsatt tycker bättre om det parti vi röstar på än vad vi tycker om partiledaren.

Potentiella dragplåster har endast följande partiledare varit: Werner (2 gånger; 1989, 1990), Schyman (1999), Carlsson (1987), Olofsson (2001), Westerberg (4 gånger; 1986, 1987, 1989 och 1993), Svensson (11 gånger; 1988, 1989, 1990, 1994, 1995, 1997-2003) och Bildt (7 gånger; 1991, 1992, 1994-1998). Reinfeldt har starka popularitetssiffror men han är ännu inte medlem i den exklusiva klubben för svenska dragplåster. I den klubben har Alf Svensson det suveräna rekordet följt av Carl Bildt.

De partiledare som är minst populära relativt sina partier bland egna anhängare är framförallt Ohly men också Hägglund och Leijonborg. Här har vi potentiella sänken. Göran Hägglund har i detta sällskap en viss fördel i det att han trots allt är mindre impopulär än sitt parti bland samtliga väljare. Det gäller inte Ohly och

Leijonborg. De är mindre uppskattade än vänsterpartiet och folkpartiet såväl bland egna väljare som bland samtliga väljare; ingen avundsvärd position.

Tabell 3 Partiledarna som dragplåster eller sänken i kampen om opinionen 1986-2004 (medeltalsskillnader)

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland samtliga väljare

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04
v	+13	+14	+15	+15	+15	+13	+11	+4	+10	+9	+5	+3	+10	+11	+8	+8	+4	-4	-1
s	+10	+9	+4	+2	±0	+1	±0	-2	-2	+3	-4	-8	-10	-10	-7	-2	+1	-1	-3
mp	-	-	-	-	-	-	-	-7	-2	-5	-5	-5	-6	-4	-2	-4	+1	+4	+1
c	±0	-2	+3	+1	-1	-5	-4	-3	-4	-1	-1	-4	-2	-5	-6	+4	+1	+1	±0
fp	+6	+5	+1	+3	+2	+2	±0	±0	+1	-6	-1	±0	-5	-6	-6	-8	-3	-2	-3
kd	-	-	+5	+3	+4	+4	+3	+4	+5	+5	+5	+8	+8	+8	+8	+8	+7	+7	+2
m	±0	-4	-11	±0	-2	+4	+3	+3	+6	+3	+8	+11	+9	-1	-3	-1	-4	-5	+5
Snitt fem partiledare	+6	+4	+2	+4	+3	+3	+2	±0	+2	+2	+1	±0	±0	-2	-3	±0	-0	-2	-0
Snitt sju partiledare								-1	+2	+1	+1	+1	+1	-1	-1	+1	+1	±0	+0

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland egna sympatisörer

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04
v	-1	±0	±0	+4	+3	-3	-2	-12	-6	±0	-3	-9	±0	+2	±0	-2	-2	-26	-10
s	±0	+1	-1	-1	-4	-4	-5	-5	-4	-2	-8	-9	-10	-13	-11	-4	-2	-3	-5
mp	-	-	-	-	-	-	-	-14	-7	-7	-8	-14	-21	-20	-23	-17	-10	-10	-7
c	-3	-6	-3	-4	-5	-13	-14	-12	-12	-12	-7	-10	-10	-15	-13	+1	-2	-1	-1
fp	+3	+4	-2	+1	-2	±0	-1	+1	-2	-19	-15	-6	-14	-17	-20	-25	-8	-5	-7
kd	-	-	+1	+1	+2	-3	±0	-4	+1	+2	±0	+3	+3	+4	+3	+3	+2	+2	-8
m	-6	-11	-6	-3	-3	+1	+2	±0	+3	+2	+3	+5	+2	-15	-16	-12	-17	-18	-2
Snitt fem partiledare	-1	-3	-2	-1	-2	-4	-4	-6	-5	-6	-6	-6	-6	-12	-12	-8	-6	-11	-5
Snitt sju partiledare								-7	-5	-5	-5	-6	-7	-11	-11	-8	-6	-9	-6

Kommentar: Resultaten visar hur populära partiledarna är i jämförelse med sina egna partier. Differensmättet kan variera mellan +100 (partiledaren mer populär än partiet) och -100 (partiet mer populärt än partiledaren). Plusvärden indikerar m a o att partiledaren är mer populär än partiet, medan minusvärden visar att partiledaren är mindre populär än sitt parti. Partiernas och partiledarnas popularitet har mätts på en gillar-ogillarskala med värden mellan +5 (gillar) och -5 (ogillar). Resultaten för mp:s språkrör är sammanvägda fr o m 1998. Dessförinnan gäller resultaten för mp:s manliga språkrör.

Sett över samtliga år vi mätt partiledarpopularitet i SOM – snart tjugo år – framträder tydligt att ledarna relativt sina partier blivit mindre populära, inte mer populära. Åttioalets partiledare var som grupp mer uppskattad än dagens partiledarkollektiv. Partiledarnas betydelse som dragplåster har alltså snarare minskat än ökat samtidigt som eventuella sänken blivit fler. Det är inte lätt att vara partiledare i Sverige.

Nyhetsvanorna varken upp eller ned

Vi har som medborgare i princip tre sätt att informera oss om vad som händer i omvärlden, oavsett det är i lokalsamhället eller globalt: vi kan personligen följa skeendet, vi kan få höra om det från andra människor och vi kan få det förmedlat av massmedier. Människors informationsvägar är beroende både av vilka frågor det gäller och vilken position man har i samhället. När det gäller politik och samhälle är det särskilt medierna som fått en allt större roll. Det är inte för mycket sagt att för flertalet människor den politiska, ekonomiska och kulturella världen huvudsakligen är beroende av den bild som förmedlas av de stora massmedierna.

I det svenska massmediesystemet är det traditionellt dagspress, radio och TV som dominerar som nyhetskällor (figur 7). Inom radion och televisionen har under de gångna två decennierna tillkommit en rad nya kanaler som konkurrerar om uppmärksamheten. Public service-medierna har tappat publikandelar och Sveriges Television har sedan början av 2000-talet endast 40 procent av det samlade TV-tittartiden (Hadenius och Weibull, 2003). När det gäller nyheter i TV är public service klart dominerande. Nyheterna i TV4 ökade sin publik fram till början av 2000-talet – utan att nyhetsanvändningen i SVT nämnvärt påverkades – men har sedan stabiliserats. Radion spelar sin viktigaste roll i fråga om de lokala nyheterna. Också här är det public service som är helt dominerande: Sveriges Radios P4 är fortsatt den dominerande kanalen (jfr Jan Strid artikel i denna volym).

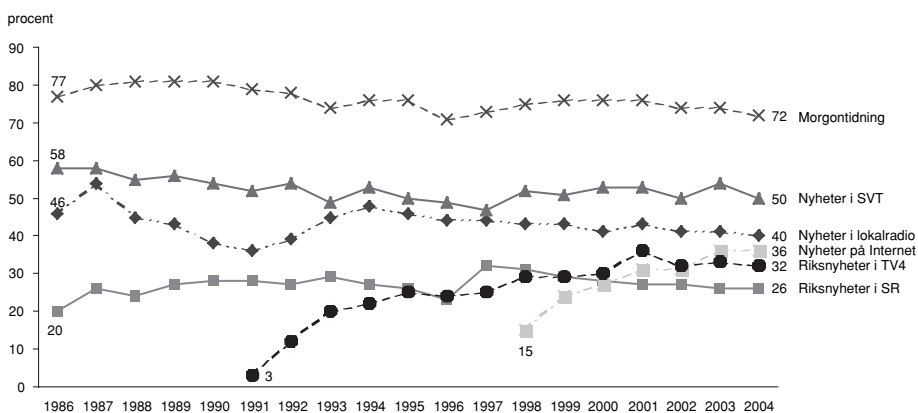
Det ledande nyhetsmediet är dock dagspressen, främst de lokala morgontidningarna. Trots tillkomsten av nya medier och kanaler är den svenska morgonpressen mycket stark. Över de gångna decennierna kan visserligen iakttas en liten försvagning i exponeringen för morgonpress, men avståndet till näst viktigaste nyhetskälla har snarast ökat. Samtidigt visar närmare analyser att den regelbundna morgontidningsläsningen har minskat, särskilt bland yngre (jfr Ulrika Anderssons kapitel i denna volym).

Nya teknologier har ofta utmålats som hot mot de traditionella medierna, inte minst när det gäller den politiska opinionsbildningen. Bloggar, dvs Internetsajter där politiker eller andra opinionsbildare genom 'dagboksskrivande' kommenterar skeendet, har sagts vara den nya tidens informationskällor. Vi kan också konstatera att nyheter på nätet har fått en större betydelse.⁴ I praktiken är detta dock inte fråga om individualiserade informationskällor utan om sajter som drivs av traditionella medier. Helt dominerande är Aftonbladet.se följd av några större tidningars

nätutgåvor (Bergström, 2005). En annan iakttagelse är att den ökande nyhetsanvändningen på nätet ännu så länge inte har påverkat andra nyhetsvanor. Fördjupade analyser visar att det kan förklaras av att Internet framför allt är ett medium för människors uppdatering av vad som har hänt, medan de traditionella nyhetskanalerna ger en mer sammanhållen bild av skeendet.

Figur 7 Nyhetsvanor (procent)

Fråga: ”Hur ofta brukar Du titta på eller lyssna på följande program i TV eller radio? Om Du läser en morgontidning regelbundet – ungefär hur många gånger i veckan brukar Du läsa den? Hur ofta har Du använt Internet under de senaste tolv månaderna?”

Kommentar: Resultaten visar andelen bland samtliga svarspersoner som läste en morgontidning minst fem dagar i veckan, sett på de olika TV-programmen åtminstone fem dagar i veckan och använt Internet flera gånger i veckan.

Den återkommande frågan är hur alla nyhetsmedier kan ligga så stabilt trots tillkomsten av nya medier i ett allt mera fragmentariserat mediasystem. Under de redovisade sexton åren står TV4:s Nyheterna och Internet som två typiska exempel på expansion, medan morgonpressen och nyhetsprogrammen i public service-TV kan representera stabiliteten. Framför allt två faktorer torde spela in. Den ena är att utbudet av nyheter i de traditionella mediekanalerna också har ökat, exempelvis har nyhetsutbudet i Sveriges Television successivt byggts ut. Den andra faktorn är att nyhetsanvändningen differentieras och att användningen av en medieform t o m kan öka användningen av andra medieformer genom att de integreras. Aftonbladets framgångar på nätet har sammanfallit med en betydande uppgång även för papperstidningen (jfr Wadbring och Weibulls artikel i denna volym).

Informations- och teknologiutvecklingen går in i ny fas

Även om de traditionella medierna behåller sin starka ställning har hushållen successivt investerat i ny medieteknologi. Den senare har inte bara gällt traditionella medier som text-TV eller video som sedan länge har en hög spridning i hushållen, utan under senare år framför allt persondator och mobiltelefon – och senast DVD-spelare och digital-TV (Jfr Annika Bergströms kapitel i denna volym).

De senaste tio årens kommet i fråga om medieteknologi är utan konkurrens mobiltelefonen. På mindre än ett decennium har mobilinnehavet gått från under 20 procent till 90 procent. För text-TV tog motsvarande ökning två decennier och persondatorn har på 15 år ännu inte nått dit. Samtidigt visar andelen Internetuppkopplade medborgare i stort sett samma lutning på kurvan men efter 2001 har ökningen gått långsammare bl a genom att nätuppkopplingen är beroende av persondatorinnehavet. Det finns anledning att tro att ökningstakten kommer att ytterligare minska. Det som förklarar skillnaden i ökningstakt och mätnadsnivå mellan mobiltelefon och persondatorinnehav är åldersfaktorn. Medan mobiltelefonen också fått en betydande spridning bland pensionärer gäller detta i mycket liten grad för persondatorn (jfr Annika Bergströms artikel i denna volym). Att mobiltelefoner fått spridning även bland äldre har givetvis sin bakgrund i att det rör sig om en välkänd teknik. Typiskt är att pensionärer använder mobilen främst för att ringa traditionella samtal och nästan inte alls använder nya tekniker som SMS eller MMS (jfr Göran Bolins artikel i denna volym).

Den samlade bilden är att Sverige 2004 är ett digitaliserat land. Få länder kan redovisa tillgångssiffror på 90 procent för mobiltelefon, 72 procent för persondator, 69 procent för Internet och 28 procent för digital-TV. Uppgången för digital-TV är särskilt intressant mot bakgrund att det finns ett politiskt beslut att det analoga marknätet för TV skall ersättas av ett digitalt med start på Gotland samt i Motala och Gävle redan hösten 2005. Med hänsyn till detta är digital-TV-ökningen lägre än vad många förväntat. Det hör dessutom till bilden att det redovisade digital-TV-innehavet till övervägande delen avser digitalplattformar för satellitmottagning och inte en teknik att ta emot sändningar i det digitala marknätet. I praktiken betyder det att digital-TV ännu så länge innebär ökad tillgång till film-, sport-, natur- och underhållningskanaler och mindre en fråga om tillval av nyheter och samhällsprogram (Mediebarometern, 2004).

Överhuvudtaget är de nya medieteknikerna i hushållet främst en fråga om underhållningsmaskiner. Detta gäller inte minst DVD-spelaren som är det snabbaste växande tekniken mellan 2003 och 2004. Också allmänhetens programpreferenser inom de snabbt växande medierna som exempelvis internet och television ligger snarast på underhållnings- än på informations- eller nyhetsidan. Lyckan i den nya medievärlden förefaller vara att bli underhållen, snarare än att bli informerad.

Och hur är det nu med den svenska lyckan?

Mycket av det medierna frambringar kopplas ofta samman med det nya lyckoriket. För många verkar lyckan vara att bli vinnaren i dokusåpor som Big Brother eller Paradise Hotel, att bli både rik och känd. Men också tillgången till många olika TV-kanaler eller en centraldator i hushållet, där allt viktigt finns att tillgå, kan vara lyckan. Men sådan lycka kostar pengar, precis som den lycka som erbjuds oss i reklamen för olika konsumtionsvaror. Och sedan är frågan om de verkligen gör oss lyckligare (Klein 2002).

I kapitlets inledning pekade vi på att lyckan har både en materiell och en immateriell sida. Den immateriella sidan motsvaras närmast av att vara *lycklig*. I SOM-undersökningen 2004 ställdes en fråga om just känslan att vara lycklig. Var fjärde svensk betraktar sig som mycket lycklig, ytterligare närmare 70 procent säger sig vara ganska lyckliga (tabell 4). Vi har också beräknat en 'lyckobalans' genom att ta andelen 'mycket lyckliga' minus andelen 'inte särskilt eller inte alls lyckliga'. Den genomsnittliga lyckobalansen är +17.

Det är svårt att veta om andelen mycket lycklig skall betraktas som hög eller låg. Ett sätt att validera mätningen av begreppet lycka är att ställa den mot den närliggande frågan om man är nöjd med livet. Det visar då att andelen för mycket lycklig (25 procent) är något lägre än andelen för mycket nöjd med livet (33 procent). Men i huvudsak mäter de båda enkätfrågorna samma sak. Korrelationen(r) mellan svaren på om man är *lycklig* respektive *nöjd med livet* är hela +.68 i SOM-studien.

Ett annat perspektiv på frågan om lycka är att se hur den subjektivt upplevda lyckan hänger samman med olika bakgrundsegenskaper hos svarspersonerna. På det sättet finns det möjlighet att studera hur olika materiella faktorer och sociala situationer hänger samman med lyckokänslan (Layard 2005). I tabell 4 finns en översikt där den upplevda lyckan ställs mot en mängd demografiska, socioekonomiska och politiska faktorer.

En första observation är att den subjektiva lyckan är förhållandevis jämt fördelad i samhället. Andelen som uppger sig *mycket lyckliga* understiger sällan 20 procent eller överstiger 30 procent och ligger i flertalet fall mycket nära genomsnittet på 25 procent. I några fall finns det dock markerade skillnader och i andra tydliga tendenser.

Den enskilda faktor som har starkast samband med subjektiv lycka är det subjektiva hälsotillståndet. Bland de knappt tio procent av svarspersonerna som uppger mindre bra hälsa är det endast 8 procent som upplever sig mycket lyckliga – och 30 procent som inte känner sig särskilt eller alls lyckliga. De grupper där andelen lyckliga är som högst är bland personer som regelbundet ber till Gud (36 procent), bland dem som har hög inkomst och bland dem som har god hälsa (båda 35 procent). Empirin bekräftar således att den upplevda lyckan har både en immateriell och en material sida. Och att det gamla skämtet stämmer om att det är bättre att vara rik och frisk än sjuk och fattig. Bland rika och friska uppgav 62 procent att de är mycket lyckiga. Motsvarande andel är endast 7 procent bland sjuka och fattiga.

Tabell 4 Andel svenskar som anser sig vara lyckliga, totalt och i olika grupper 2004 (procent)

	Mycket lycklig	Ganska lycklig	Inte särskilt lycklig	Inte alls lycklig	Summa procent	Lycko-balans	Antal personer
Samtliga	25	67	7	1	100	+17	3 392
Kön							
Män	25	66	8	1	100	+16	1 689
Kvinnor	25	67	7	1	100	+17	1 783
Ålder							
15 – 29 år	31	60	9	1	101	+21	676
30 – 49 år	25	66	8	1	100	+16	1 116
50 – 64 år	22	71	6	1	100	+15	965
65 – 85 år	24	69	6	1	100	+17	715
Utbildning							
Låg	27	66	6	1	100	+20	901
Medel låg	24	68	7	1	100	+16	1 115
Medel hög	24	67	10	0	101	+14	688
Hög	26	66	7	1	100	+18	684
Hushållssituation							
Ensam vuxen	13	71	14	2	100	-3	719
Bor med annan vuxen	29	66	5	0	100	+24	2 619
Inkomst							
Låg	21	68	10	1	100	+10	1 345
Medel	26	68	5	1	100	+20	1 519
Hög	35	62	3	0	100	+32	413
Subjektiv familjeklass							
Arbetarfamilj	23	67	9	1	100	+13	1 470
Jordbruksfamilj	26	69	5	-	100	+21	103
Tjänstemannafamilj	23	71	6	0	100	+17	920
Akademikerfamilj	31	63	6	0	100	+25	515
Företagarfamilj	31	63	5	1	100	+25	278
Arbetsmarknadssituation							
Förvärvsarbetande	26	67	6	1	100	+19	1 939
arbetslös	19	66	13	2	100	+4	207
Förtidspensionär/ sjukpensionär	19	64	15	2	100	+2	194
Pensionär	24	69	6	1	100	+17	733
Studerande	28	63	8	1	100	+19	396
Politiskt intresse							
Mycket pol intresserad	27	62	10	2	101	+15	365
Ganska pol intresserad	25	69	6	1	101	+18	1 373
Inte särskilt pol intresserad	25	67	8	1	101	+16	1 389
Inte alls pol intresserad	29	59	9	3	100	+17	271
Vänster-högerposition							
Klart vänster	25	60	14	1	100	+10	265
Något vänster	23	70	6	1	100	+16	775
Varken eller	23	68	8	1	100	+14	1 169
Något höger	27	67	6	0	100	+21	816
Klart höger	33	62	4	1	100	+28	301

forts.

Partisypati

v	21	66	11	2	100	+8	280
s	25	67	7	1	100	+17	1 106
c	20	75	5	-	100	+15	215
fp	24	88	8	1	100	+14	331
m	30	64	6	1	101	+23	720
kd	33	61	6	-	100	+27	154
mp	26	61	12	1	100	+13	178
övrigt	23	70	7	0	100	+16	144
ingen	22	66	10	2	100	+10	344

Mediekonsumtion

Morgontidn.pren	27	67	6	0	100	+21	2 436
Ej morgontidn.pren	22	65	11	2	100	+9	981
Morgontidn ≥ 5d/v	26	67	6	1	100	+19	2 497
Morgontidn 2-4 d/v	24	68	8	0	100	+16	322
Morgontidn ≤ 1 d/v	24	62	12	2	100	+10	653
Kvällstidn, ≥ 3d/v	27	66	6	1	100	+20	840
Kvällstidn, 1 – 2 d/v	24	66	9	1	100	+14	896
Kvällstidn, < 1d/v	25	67	7	1	100	+17	1 716
SVT, dagligen	25	68	6	1	100	+18	1 811
SVT, 1 – 6 d/v	24	67	8	1	100	+15	1 345
SVT, < 1d/v	30	56	12	2	100	+16	226
TV4, dagligen	25	67	7	1	100	+17	1 669
TV4, 1 – 6 d/v	24	67	8	1	100	+15	1 512
TV4, < 1d/v	28	61	9	2	100	+17	189

Livsstil

Handlat med aktier	30	61	9	-	100	+21	46
Druckit vin/sprit/starköl	24	69	7	0	100	+17	1 280
Umgåtts med vänner	28	65	6	1	100	+21	2 318
Motionerat/friluftsliv	28	65	7	1	101	+20	1 044
Arbetat med trädgård	28	68	4	0	100	+24	696
Tecknat/målat/poesi	32	56	11	1	100	+20	108
Bett till Gud	36	57	7	0	100	+29	312

Mellanmänsklig tillit

Låglitare	23	56	18	3	100	+2	459
Medel	21	71	7	1	100	+13	1 759
Höglitare	32	64	4	0	100	+28	1 201

Hälsotillstånd

Dålig hälsa	8	62	25	5	100	-22	292
Medelgod hälsa	14	77	9	1	101	+4	1 041
God hälsa	35	62	3	0	100	+32	2 008

Kommentar: Lyckobalans anger andelen för "mycket lycklig" minus andelen för "inte särskilt" och "inte alls lycklig". Resultaten för livsstil gäller aktiviteter någon gång i veckan.

Vi kan gå närmare in och studera de bivariata sambanden mellan lycka och olika bakgrundsfaktorer. Det bör observeras att det just är samband vi studerar, inte nödvändigtvis några kausala relationer. När det gäller demografiska faktorer visar det sig att det inte finns några nämnvärda skillnader mellan kvinnor och män. Giftna och samborna är dock lyckligare än ensamstående. Yngre är lyckligare än äldre och minst lyckliga är 40-talisterna. Några större skillnader efter utbildningsnivå finns inte.

I fråga om socioekonomiska faktorer framträder klara skillnader. Personer som bor i hushåll med hög inkomst upplever sig klart lyckligare än de som har låg hushållsinkomst. Personer i arbetar- och tjänstemannafamilj är mindre lyckliga än de i akademiker- eller företagarfamiljer. I fråga om arbetsmarknadssituation visar det sig att arbetslösa är mindre lyckliga (19 procent mycket lyckliga) än förvärvsarbetsande (26 procent) och studerande (28 procent). Också politiken skiktat lyckan. Politiskt ointresserade är något lyckligare än intresserade. Personer som placerar sig själva till höger på den politiska skalan är lyckligare än de som placerar sig till vänster. Kd- och m-sympatisörerna (33 procent respektive 30 mycket lyckliga) är mer tillfreds än s-sympatisörer (25 procent). I det socialdemokratiskt styrda Sverige är alltså moderater lyckligare än socialdemokrater.

Inom medieområdet är regelbundna dagstidningsläsare något lyckligare än de som inte läser tidningar. För TV går sambandet i andra riktningen: det är personer som sällan ser på TV som är lyckligast.

I fråga om livsstilar finns det både en mera extrovert och en något mera introvert sida. Personer som i större utsträckning litat på andra människor och som regelbundet umgås med vänner eller grannar är klart lyckligare än övriga. Men också personer som arbetar med sin trädgård, tecknar, målar och skriver poesi och ber till Gud är lyckligare än de som inte gör det.

Resultaten bekräftar att lyckan har både en materiell och en immateriell sida. Men resultaten kan också tolkas som att god hälsa är en förutsättning för lycka – men att det därutöver också finns en lycka som hänger samman med god ekonomisk standard och med estetiska och religiösa värden.

En multipel regressionsanalys med vårt lyckomått som beroende variabel och ett flertal sociala och ekonomiskt-politiska faktorer som oberoende variabler visar med eftertryck att hälsa är den helt klart viktigaste orsaksfaktorn bakom subjektiv lycka. Andra faktorer som också visar sig ha ett självständigt samband med människors lyckokänsla är tväsamhet, en kristen tro, hög inkomst och ungdom. Lycka i Sverige är att vara frisk, att vara gift eller sambo, att tro på en gud, att tjäna bra med pengar och att vara ung. Då har man det bra både materiellt och immateriellt.

Internationell lyckoforskning pekar också på betydelsen av de faktorer vi urskiljt med tillägg av ytterligare några vi inte mätt. Richard Layard talar om de sju centrala faktorerna bakom lycka – familj, inkomst, arbete, vänner, hälsa, frihet och personliga värden (Layard 2005, Helliwell 2003) I våra resultat är effekten av hälsa dock större än man vanligtvis ser.

Jordens lyckligaste

Det vi ser i opinionen hösten 2004 pekar i olika riktningar. Opinionen förskjuts återigen något åt höger, förtroende för de nationella politiska institutionerna faller något. Regeringen har påtagliga opinionsproblem och stödet för den offentliga sektorn minskar. Det råder dessutom delade meningar om åt vilket håll samhälls-ekonomi rör sig. Opinionen speglar situationen mitt mellan två riksdagsval. Sverige verkar stå i vänteläge – men inför vad?

Men lyckliga är vi – åtminstone i ett internationellt jämförande perspektiv. Komparativa mätningar världen över av människors självuppskattade lycka visar att små välfärdsstater i norra Europa ligger i topp. Jordens lyckligaste människor bor i länder som Holland, Irland, Schweiz, Finland, Norge, Danmark – och Sverige (Layard 2005). Något måste vi göra rätt, eller har vi bara tur?

* * *

Hur gick det då för mormors hypoteser? De som finns broderade på omslagets bonad. Svaret är att det gick mycket bra. Mormor sa: ”Lycka är att ha något att göra, någon att älska, och något att hoppas på.” Våra resultat visar att:

- Lycka är att ha *något att göra* – förvärvsarbetande är lyckligare än arbetslösa
- Lycka är att ha *någon att älska* – gifta/sambor är lyckligare än ensamstående
- Lycka är att ha *något att hoppas på* – människor som ser en förbättrad egen ekonomi i framtiden är lyckligare än de som ser en försämrad ekonomi

Mormor hade rätt. Hon visste vad hon broderade.

Noter

- 1 I Svenska Akademiens Ordboks (SAOB) detaljerade sammanställning finns dock betydligt fler betydelser av ordet lycka redovisade, t ex allmän framgång (Ha lycka i livet), ekonomisk ställning och goda sociala förhållanden (jordisk lycka). Till det kommer även helt andra betydelser som ögla eller som mindre åker (åkerlycka). En rad uttryck där lycka finns med redovisas på internetsajten www.lyckan.com.
- 2 Frågan om oro för "Stor arbetslöshet" ingick inte i SOM-undersökningen 2004.
- 3 Svenska partiledare är som regel mycket välkända vilket är bra för potentiella dragplåster men mindre bra för eventuella sänken. Så här ser kännedomssiffrorna ut 2004. Två procentandelar redovisa. Den första gäller andelen bland samtliga svarande som angett att personen ifråga är okänd för dem minus hundra procent för att få andelen känd. Den andra siffran är andelen som uppger okänd plus de som ej besvarat frågan minus hundra procent. Olofsson 97, 93; Reinfeldt 95, 90; Ohly 94, 89; Leijonborg 98, 93; Persson 99, 95; Eriksson 90, 85; Wetterstrand 93, 88 och Hägglund 85, 81.
- 4 Andelen för internet gäller flera gånger i veckan i jämförelse med fem dagar i veckan för övriga medier. Därigenom överskattas nätnyhetsanvändningen något.

Referenser

- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2003) *Massmedier. Press, radio & TV i förvandling*. Stockholm, Albert Bonniers Förlag
- Helliwell, John F (2003) How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. I *Economic Modelling* 20, 331-60
- Holmberg, Sören (1993) *Partierna tycker vi bäst om i valtider*. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören (2000) *Välja parti*. Stockholm: Norstedts juridik
- Holmberg, Sören (2001) *Kampen om mitten*. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Det våras för politiken*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2003) *Fåfångans marknad*. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2004) *Ju mer vi är tillsammans*. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet

- Layard, Richard (2005) *Happiness. Lessons from a New Science*. London: Allen Lane
- Lind, Daniel (2005) Lyckans ekonomi: Ett framväxande forskningsområde. *Ekonomisk debatt* 2/2005
- Klein, Stefan (2005) *Lyckoformeln. Vad vetenskapen kan lära oss om lycka*. Stockholm: Natur och kultur
- Petersson, Olof (1982) *Väljarna och världspolitiken*. Stockholm: Norstedts
- Mediebarometern 2004* (2005) Nordicom-Sverige: Göteborgs universitet
- Svenska Akademiens Ordbok*
- Svenska Psalmboken* (1986)